

Wincenty Kołodziej

KAMIONKA MAŁA NA PRZEŁOMIE XX I XXI WIEKU

Jako kres Polski Ludowej można przyjąć dwie daty: dzień 29 XII 1989 roku, kiedy to uchwalono ustawę o zmianie Konstytucji PRL w której zmieniono nazwę państwa na Rzeczpospolita Polska, bądź datę 4 VI 1989 roku, kiedy to w Polsce przeprowadzono pierwsze częściowo wolne wybory¹. Okres tzw. „realnego socjalizmu” przeszedł do historii. Polska odzyskała ponownie pełną niepodległość i mogła sama wreszcie decydować o swym losie. Do władzy doszła Solidarność, która tę wolność wywalczyła i następnie zaprzestała budowy socjalizmu. Kraj wszedł w okres głębokich reform politycznych, ekonomicznych i społecznych. Ponownie jak przed II wojną światową gospodarkę oparto o prawa ekonomiczne i rynkowe. Sam proces transformacji ma charakter ogromnego eksperymentu społecznego, ponieważ jeszcze żaden naród nie dokonywał przejścia drogą pokojową z gospodarki centralnie kierowanej na gospodarkę wolnorynkową, a z państwa autorytarnego do demokratycznego. Tego typu proces nie miał swego precedensu w historii². W społeczeństwie, jak i u nowej władzy, która się ukształtowała po roku 1989, pojawiło się silne zapotrzebowanie na wyraźny sukces gospodarczy, który w krótkim czasie pozwoliłby odrobić dystans dzielący nas od poziomu konsumpcji krajów wysoko rozwiniętych. Wprowadzona demokracja oparta została o zasadę pluralizmu politycznego i ekonomicznego, a także o zasadę przestrzegania pod-

¹ <http://www.komunizm....> op.cit., s. 3.

² Szczegóły procesu omawia praca: *Transformacja systemowa w Polsce*, (red.) Z. Błoka, Poznań–Toruń 1993.

stawowych praw i obowiązków obywatelskich. Na największe poparcie społeczne mógł liczyć model *a contrario*, czyli model klasycznego, książkowego wręcz kapitalizmu. Wszystko wydawało się, jak w literaturze, bardzo proste i łatwe. Życie szybko zweryfikowało chęci, zapał, jak i deklaracje na temat długości okresu społecznych wyrzeczeń niezbędnych do przeprowadzenia zmian systemowych. Po latach okazało się, że nadmierny optymizm, pomijanie trudnych warunków realizacji społecznych oczekiwań, zbyt duża wiara w opracowane teorie ekonomiczne, brak szczegółowej wizji tych przekształceń doprowadziło do eksperymentowania na żywym organizmie społecznym, bez pełnego rozeznania konsekwencji zarówno społecznych, jak i ekonomicznych. Odrzucono koncepcję wszelkiej własności uspołecznionej. Ponownie przywrócono własność prywatną, która stała się „święta i nienaruszalna”. Rozpoczęła się dyskusja, w jaki sposób dokonać przejścia z własności społecznej lub państwowej na własność prywatną. W kręgach władzy zwyciężyła koncepcja najbardziej radykalna, a mianowicie przekształcenie własności państwowej w prywatną drogą prywatyzacji. Prywatyzacja możliwa jest tylko wtedy, gdy społeczeństwo dysponuje odpowiednio dużym kapitałem i w dodatku zechce przeznaczyć go na te cele. Trudno byłoby się spodziewać, aby kapitał niezbędny do wykupienia państwowych przedsiębiorstw mógł być w posiadaniu obywateli którzy do tej pory żyli w systemie opartym na państwowej własności środków produkcji i egalitarnym systemie podziału. Kapitał tego typu znajdował się w krajach wysoko rozwiniętych. Mógł się pojawić w Polsce wówczas, gdy ustabilizuje się w pełni sytuacja polityczna i ekonomiczna i stworzy się dla niego sprzyjające warunki inwestycyjne. W tym celu przystąpiono do reform w kraju. Rozpoczął je F. Rakowski, a następnie ich kontynuatorem był L. Balcerowicz, który wywarł znaczący wpływ na ich przebieg. Reformy te wspierał tzw. Sejm Kontraktowy, który został wyłoniony podczas wyborów przeprowadzonych w czerwcu 1989 roku i był „tworem tzw. Okrągłego Stołu”. Pierwszy premier niepodległego państwa – T. Mazowiecki – dążył do wcielenia opracowanego programu L. Balcerowicza. Polska w szybkim tempie zmieniała swe struktury zarówno ekonomiczne, jak i polityczne. Rynek i jego prawa zaczęły dominować w gospodarce. Prywatyzowane dotychczasowe przedsiębiorstwa państwowe doprowadziły do zjawiska poprzednio nieznanego, a mianowicie bezrobocia. Nastąpiło zahamowanie tempa rozwoju gospodarczego. Dotychczasowa grupa społeczna, jaką byli chłoporobotnicy, zaczęła znikać z przedsiębiorstw prywatnych. Zaczęli powracać do swych małych gospodarstw rolnych, a ich małe gospodarstwa nie mogły produkować tak dużej ilości towarów produkcji rolnej aby zaspokajać w pełni potrzeby rynku. Na wsi pojawiło się ukryte bezrobocie. W codziennym życiu społeczno-politycznym pojawiły się takie pojęcia, jak: stabilizacja ekonomiczna, równowaga

budżetowa, równowaga walutowa, popyt, podaż itd. stały się niezrozumiałe dla szerokich kręgów społecznych wychowanych w kanonach gospodarki centralnie kierowanej. Hasła gospodarki wolnorynkowej nie są społecznie nośne tym bardziej, że ich związek ze wzrostem zatrudnienia, płacy i konsumpcji nie jest bezpośrednio ściśle powiązany. W programach gospodarczych opracowywanych w latach 90. twierdzono, iż pieniądź oraz kredyt są instrumentami rynku ekonomicznego, ale zapomniano, że są one także i instrumentem nie tylko do zdobycia poparcia społecznego dla ekipy sprawującej władzę, ale również dla dalszych przemian związanych z transformacją systemową. Należy więc zastanowić się, jak w nowych warunkach społeczno-politycznych, które dokonały się w Polsce po roku 1989, powinna być prowadzona polityka ekonomiczna, jak i kulturalna na terenie wsi. Dzisiejsza wieś na wskutek rozwoju infrastruktury, środków łączności nie była w stanie zachować swej izolacji od ośrodków miejskich, które kształtowały nowy model życia. Procesy polityczne i ekonomiczne, które dokonały się na ziemiach polskich w drugiej połowie XX wieku przeorały dawne tradycyjne układy społeczne, dokonały przeobrażeń, dowartościowały mieszkańców wsi i wpłynęły na ich świadomość. Jednak nie uległa zmianie ich „główna cecha, jaką jest silna więź społeczna oparta na kontaktach osobistych, wzmocniona dodatkowo pokrewieństwem i pochodzeniem, a także jednością stanu społecznego. Łączy ludzi ponadto jednakowy stosunek do ziemi i dlatego jest mocno funkcjonalna wobec swych członków, co bez wątpienia wpływa na jej trwałość i do pewnego stopnia także na zachowawczość”³. Istnieje bogata literatura poświęcona zmianom, jakie na przestrzeni ostatniego okresu dokonały się na terenie wsi. Po przestudiowaniu literatury okresu ostatniej dekady można stwierdzić, iż posiada ona znaczne zabarwienie ideologiczne. Głównie skupia swoją uwagę na krytyce, i to często bardzo jednostronnej, wszelkich posunięć, jakich dokonywały władze w prowadzonej wcześniej polityce ekonomicznej, społecznej czy kulturalnej. Prowadzona obserwacja środowiska wiejskiego przez autora pracy przez okres ostatniego 15-lecia upoważnia do stwierdzenia, iż przemiany polityczne, jakie dokonały się w Polsce po upadku systemu komunistycznego w Polsce, nie wpłynęły w sposób zasadniczy na aktywizację małych środowisk wiejskich na terenie gminy. Państwo natomiast ograniczyło swą rolę ekonomiczną i wycofało się z wielu działań, które wcześniej prowadziło. Do tej sfery zaliczyć należy tzw. politykę kulturalną państwa, której na terenie gminy, wsi po prostu nie ma. Państwo demokratyczne rozbudowując samorządność

³ R. Kantor, *O niektórych psychospołecznych uwarunkowaniach kultury współczesnej wsi polskiej*, [w:] *Ogród spustoszony. Kontynuacja i zmiana w kulturze współczesnej wsi polskiej*, (red.) R. Kantor, W. Kołodziej, Kraków 1995, s. 8.

terytorialną w gminie przekazało jej także sferę ekonomii i kultury. Teraz działalność i aktywność kulturalna poszczególnych ośrodków wiejskich zależna jest od środków finansowych, jakimi dysponują władze lokalne. Jednak za decyzjami natury politycznej nie poszły zmiany w sposobie finansowania gmin. Pozostały w dalszym ciągu dotacje państwa, które się kurczą oraz własna działalność gospodarcza prowadzona na swoim terenie, na którą często brak jest środków finansowych. Zasobność gminy uzależniona została od jej zagospodarowania oraz uprzemysłowienia. Dlatego powiaty lub gminy zasobne mogą w sposób zasadniczy wpływać na rozwój ekonomiczny poszczególnych wsi wchodzących w jej skład. Bardzo ważnym elementem wpływającym na rozwój poszczególnych gmin jest aktywność gospodarcza ich mieszkańców. O sukcesie poszczególnej gminy, jak nigdy dotąd, decydują często czynniki od niej niezależne, takie jak: dogodne położenie, czyli, w jakim stopniu jest ona dostępna dla przybyszów z zewnątrz, zasoby naturalne, do których należą: lasy, krajobraz, gleby, zbiorniki wodne, bogactwa kopalne itp. oraz dotychczasowy poziom zagospodarowania, a także wyposażenie. Decyzją władz państwowych 1 I 1999 roku zlikwidowano w kraju 49 województw, a w to miejsce powołano 17 województw, które mają być gospodarzami na swoim terenie. Zarówno gmina Laskowa, jak i wieś Kamionka Mała powróciła do zlikwidowanego w roku 1974 powiatu limanowskiego i zostały włączone do nowo utworzonego województwa małopolskiego⁴ z siedzibą w Krakowie. Utworzone nowe województwo nie objęło w całości całego regionu Małopolski, a faktycznie reaktywowano byłe województwo krakowskie, w skład którego weszły województwa nowosądeckie i tarnowskie. Z pozostałych terenów regionu utworzono województwo świętokrzyskie i podkarpackie. Wydaje się, iż był to poważny błąd natury ekonomicznej i politycznej, iż nie zdecydowano się utworzyć silnej struktury ekonomicznej zdolną w przyszłości prowadzić samodzielną działalność gospodarczą i kulturalno-oświatową podobną do regionów, jakie działają na terenie Niemiec - księstwa niemieckie, Szwajcarii - kantony czy stany w Ameryce Północnej. Ponadto utworzono swoistą „dwuwładzę” w terenie, gdzie na szczuble wojewódzkim rząd

⁴ Nazwa „Małopolska” pojawia się dopiero na przełomie XIV i XV jako przeciwstawienie do Wielkiej, czyli Starej Polski [*Nowa Encyklopedia PWN* 1996]. W tym czasie obszar Małopolski obejmował Ziemię Krakowską i Sandomierską. W wieku XV i XVI mianem Małopolski określano obszar dwóch województw: krakowskiego i sandomierskiego [później również lubelskiego]. W okresie rozbiorów ziemię Małopolski zostały podzielone granicą austriacko-rosyjską, przestano uważać je za całość, a samo pojęcie „Małopolska” również wyszło z użycia. Do nazwy „Małopolska” powrócono w okresie II Rzeczypospolitej. Po II wojnie światowej terytorium to utożsamiano z dwoma województwami: krakowskim i rzeszowskim.

reprezentuje wojewoda, a władzę ustawodawczą władze marszałkowskie. Tym sposobem doprowadzono do podwojenia pracowników administracyjnych, którzy toczą spory o swe nie do końca określone i sprecyzowane kompetencje. Powołane powiaty często stanowią słabe jednostki organizacyjne i nie są w stanie rozwiązywać samodzielnie problemów lokalnych. Aktywizacja gospodarcza tych środowisk ma więc niebagatelne znaczenie.

Ważną rolę w aktywizacji środowisk lokalnych, zdaniem autora, może odegrać ruch regionalny. W nauce ruch regionalny rozumiany jest jako prąd społeczno-kulturalny dążący do zachowania swoistych cech kultury danego obszaru, do jej odnowy i propagowania⁵. Od ruchu regionalnego wymaga się, aby miał wpływ na tworzenie się nowego ustawodawstwa terytorialnego. Głoszono powszechnie, że samorząd terytorialny jest najlepszą metodą wychowania społecznego, hartowania woli, wyrabiania poczucia państwowości z jednej strony, zmysłu organizacyjnego, daru inicjatywy oraz dyscypliny z drugiej⁶. Przeprowadzone zmiany polityczne w Polsce sprzyjają ruchowi regionalnemu i odbudowie samorządu terytorialnego. Uchwalenie w dniu 8 marca 1990 roku ustawy o samorządzie terytorialnym zapoczątkowało złożony proces przywracania do polskiego systemu prawnego, zlikwidowanej pięćdziesiąt lat wcześniej, instytucji samorządu terytorialnego. Odtworzenie struktur samorządowych i wyposażenie ich w odpowiednie kompetencje było i jest zadaniem niezwykle trudnym, w przeciwieństwie do ich likwidacji. Wymaga to bowiem gruntownej przebudowy wewnętrznej struktury państwa, odbudowania jasnej relacji między organami administracji rządowej a samorządowej, wyposażenie tej ostatniej nie tylko w odpowiednie kompetencje i zadania, ale także w potrzebne na ich realizację środki materialne (mienie komunalne, finanse gmin), czy też wreszcie przekonanie mieszkańców, iż o pewnych sprawach mogą decydować sami i przyzwyczajenie ich do aktywnego udziału w życiu publicznym. W 2002 roku nastąpił dalszy proces pogłębienia samorządności poprzez bezpośredni wybór lokalnych władz samorządowych, a także wójta, starosty, prezydenta miasta w wyborach powszechnych. Samorządność to nic innego, jak gotowość mieszkańców zamieszkujących w swym środowisku lokalnym do grupowego wspólnotowego działania. W tych działaniach dominuje myślenie w kategoriach lokalnych i regionalnych, mające na względzie interesy całego kraju. Jest to nic innego, jak budowa rozwoju gospodarczego i demokracji w kraju drogą

⁵ W. Kołodziej, *O potrzebie rehabilitacji regionalizmu w dobie współczesnej*, „Studia Małopolskie” 1997, nr 1, s. 9.

⁶ A. Patkowski, *Dzieje przewodnie regionalizmu*, „Przegląd Współczesny” 1924, R. III, t. XI, nr 30, s. 1.

oddolną. W naszych rozważaniach mamy, więc do czynienia z dwoma różniącymi się między sobą pojęciami: samorządność i samorząd. Pojęcie samorządności zostało zdefiniowane powyżej, natomiast przez samorząd rozumieć będziemy samodzielne wykonywanie przez określone organy pewnych funkcji państwowych o charakterze administracyjnym na danym obszarze państwa. W odróżnieniu od autonomii samorząd nie obejmuje prawa do stanowienia przepisów prawnych⁷. Zjawiskiem samorządności rządzą pewne reguły i prawa. Powstają więc pewne instytucje typu samorządowego z mocy prawa. W ten sposób wszyscy mieszkańcy zamieszkujący gminę tworzą samorząd terytorialny. Są jednak i takie organizacje samorządowe, które powstają na skutek zapotrzebowania określonych grup społecznych. Mam tutaj na myśli szczególnie organizacje o charakterze gospodarczym, społeczno-politycznym, oświatowo-kulturalnym działające na określonym terytorium, a także związki zawodowe funkcjonujące w konkretnym zakładzie pracy o charakterze ogólnym lub branżowym. Cechą charakterystyczną tych samorządów jest to, iż można się do nich zapisać, wstąpić, być rekomendowanym i aktywnie rozwijać w nim swą działalność ekonomiczną, polityczną, turystyczną itp. O wartości każdego samorządu decyduje fakt, czy jest on strukturą trwałą i skutecznie rozwiązuje problemy lokalne. Chcąc więc osiągać wymierne sukcesy w swej działalności musi dysponować odpowiednimi kadrami, które potrafią zaktywizować środowisko lokalne. Zadanie to miały wypełniać odbudowane powiaty. W analizie wyżej wymienionych procesów społeczno-ekonomicznych skupię się na małej wsi – Kamionka Mała – która administracyjnie znajduje się w gminie Laskowej w powiecie limanowskim. Kamionka Mała jest moją małą „Ojczyzną”, w której się urodziłem, ukończyłem w 1956 szkołę podstawową i gdzie przebywa moja rodzina, a rodzice przez wiele lat prowadzili małe 3 ha gospodarstwo rolne.

Reaktywowany w 1999 roku powiat limanowski obejmuje powierzchnię 952 km². W skład powiatu wchodzi 12 gmin, 94 sołectw, 171 miejscowości. Zamieszkiwało na tym terenie w roku 1995 – 114 310 osób, 1998 – 116 965 osób, 1999 – 17 772 osób. Na terenie wsi w latach 1995 zamieszkiwało – 93 422 osoby, 1998 – 95 417 osób, 1999 – 96 147 osób⁸. Z przedstawionych danych liczbowych wynika, iż powiat limanowski w dalszym ciągu pozostał powiatem rolniczym.

W gminie Laskowej, według danych z 1999 roku, istniało 10 miejscowości, 9 sołectw o powierzchni 7282 ha i 73 km². Zamieszkiwało w 1998 roku – ogółem 7176 osób, w tym mężczyźni 3673, kobiet – 3503. Gęstość zaludnienia na 1 km² wynosiła 99 osób na 1 km². W roku następnym 1999 według przeprowadzonego

⁷ W. Kołodziej, *O potrzebie...*, op.cit., s. 18.

⁸ Dane Urzędu Statystycznego w Limanowej.

spisu w gminie Laskowej tereny te zamieszkiwało 7190 osób, mężczyzn 3666, kobiet 3524 i przypadało 96 kobiet na 100 mężczyzn⁹. W wyborach parlamentarnych w 2001 roku zarejestrowanych wyborców z prawem głosu na terenie Kamionki Małej było 615 osób¹⁰.

Przez dolną część Kamionki Małej prowadzi droga z Limanowej przez Sowliny, Laskową, Kamionkę Małą, Ujanowice, Łososiń Dolną, Tęgorborze do Nowego Sącza. Została ona zbudowana w 1961 roku. Droga ta otworzyła Kamionkę Małą na świat. Zaczęły wtedy kursować autobusy do Limanowej i Nowego Sącza. Później uruchomiono autobus relacji Ujanowice–Laskowa–Kraków przez Żegocinę. W latach 90. znacznie poprawiono na terenie Kamionki Małej stan dróg. Wybudowano drogę asfaltową przez wieś i połączono ją z Żegociną. Tym sposobem turyści nie tylko podziwiają piękny zabytkowy kościółek drewniany w Kamionce Małej, lecz także cmentarz z okresu I wojny światowej na Jastrzębce. W budowie jest droga w kierunku: Krosnej–Dobrociesia–Brzeska. Jej ukończenie znacznie poprawi infrastrukturę wsi.

Pod koniec lat 90. istniało na terenie gminy 37 825 km dróg. Z liczby tej: drogi o nawierzchni twardej zajmowały 10 636 km, a o powierzchni gruntowej 27 189 km¹¹. W roku 1999 dróg ogółem było w gminie 59 km w tym dróg wojewódzkich 4 km, powiatowych 18 km, gminnych 37 km¹².

Mieszkańcy gminy korzystają od drugiej połowy lat 70., z różnego rodzaju środków komunikacji, a mianowicie: PKS, WPK oraz transportu prywatnego, który pojawił się po roku 1990. Dobrze rozwinięta sieć komunikacyjna sprzyja codziennym dojazdom do pracy w pobliskiej Limanowej. Pozostałe wsie bardziej przyciąga łososiński i sądecki rynek pracy¹³.

Samochodów osobowych w 2000 roku na terenie powiatu limanowskiego zarejestrowanych było 21 038 i ich liczba z roku na rok systematycznie rośnie. Jeżeli chodzi o Kamionkę Małą, to większość jej mieszkańców posiada własne samochody. W latach 90. XX wieku została przeprowadzona w szybkim tempie telefonizacja wsi. W 1999 roku było w gminie 590 abonentów telefonii przewodowej. W chwili obecnej jedynie trzy gospodarstwa domowe w Kamionce Małej nie

⁹ Dane Urzędu Statystycznego w Limanowej.

¹⁰ Dane Urzędu Gminy w Laskowej.

¹¹ E. Daniel, *Procesy demograficzne i struktura społeczno-zawodowa w gminie Laskowa*, Karków 1990.

¹² Dane Urzędu Statystycznego w Limanowej.

¹³ E. Korgól, *Kamionka Mała*. Praca magisterska w Instytucie Etnologii UJ, Kraków 2003.

posiadają telefonów. W 1999 roku w gminie znajdowały się 2 urzędy pocztowe. Na jedną placówkę przypadało 3595 mieszkańców.

O dynamice rozwoju wsi świadczy jej budownictwo. Początków ożywionego budownictwa w Kamionce Małej należy doszukiwać się w latach 70., kiedy to władze uruchomiły korzystną politykę kredytową wynoszącą 1,5 do 2,5% na budownictwo mieszkaniowe. Tworzone wówczas tzw. gospodarstwa specjalistyczne zaktywizowały środowisko wiejskie. Praca na budowach na Śląsku i Krakowie przyczyniła się do powstania nowej grupy społecznej jaką byli chłoporobotnicy. Przywożeni autobusami z miejsc pracy na sobotę i odwożeni w niedzielę z powrotem do hoteli robotniczych zasilali finansowo swoje gospodarstwa w latach 70. i 80. W latach tych zniknęły z krajobrazu wsi stare chaty kryte słomą. Wieś powoli, lecz systematycznie się rozwijała. Od roku 1990 możemy zauważyć tendencję spadkową. W roku 1998 oddano do użytku w gminie Laskowa 19 budynków mieszkalnych, w których znajdowało się 101 izb mieszkalnych, z czego wszystkie to budownictwo indywidualne. W roku następnym, tj. w 1999 roku jeszcze mniej, bo tylko 13, a izb 64¹⁴. Pod koniec lat 90. dynamika wzrostu budynków, jak i ich modernizacja znacznie wzrosła. W okresie tym na terenie gminy Laskowej zaczęto budować sieć wodociągową i kanalizacyjną. Do sieci wodociągowej w Laskowej w 1998 podłączono 426 budynków mieszkalnych, a kanalizacyjnej 196¹⁵.

W 2004 roku Kamionce Małej było 225 zabudowań mieszkalnych i zamieszkiwało w nich 880 osób. Domy murowane z cegły lub pustaków rozrzucone są na wzgórzach o różnej wysokości. Cała wieś podzielona jest na osiedla, w których znajduje się po kilka domów. Jest to kontynuacja dawnej struktury. Osiedla te to: Dziedziczki, Matrasówka, Pozogi, Olchawówka, Jedłowskie–Jonase, Kojców, Za Górą, Orłówka, Habejówka, Padoły, Maleniska, Bednarzówka, Karemisko, Poddziele, Błasiówka, Chumowo, Dębina, Górczyno, Figłówka, Za Dziołem, Marna Wieś – Oborzyska, Podceślina, Podgłojsc, U Lalatki–Na Konifasowie, Pod Zabrzeżem, Lipnicka, Cechówka, Kuśmierzówka. W samej Kamionce Małej brak jest zarówno kanalizacji, jak i sieci wodociągowej. Wodę ludzie czerpią z studzien, jak i miejscowych ujęć zrobionych systemem gospodarczym Wody po studniach w Kamionce Małej zaczyna brakować, dlatego też budowa ujęcia wody pitnej, jak i budowa zarówno kanalizacji i oczyszczalni ścieków jest problemem niezmiernie pilnym. Jest to na pewno bariera ograniczająca dalszy rozwój wsi. Jej przewyciężenie pozwoli na rozwój agroturystyki na terenie Kamionki Małej, bo zarówno przyroda, jak i widoki krajobrazowe wywierają wrażenie na turystach, a którzy tam

¹⁴ Statystyka powiatu limanowskiego 1998–1999.

¹⁵ Ibidem.

zawitali są pod wrażeniem pięknych krajobrazów i przyrody. Tworzenie gospodarstw agroturystycznych jest szansą dalszego jej rozwoju.

Po dokonanej reformie administracyjnej w połowie lat 90. zlikwidowano w Kamionce Małej VIII-klasową szkołę podstawową i w jej miejsce utworzono VI-klasową. Obecnie dyrektorem szkoły podstawowej jest Wanda Chochlińska, a uczą w niej także Panie: Rozalia Orzeł, Ewa Ficoń i Krystyna Żelichowska. Powołane gimnazjum w miejsce klasy VI i VII znajduje się w Laskowej, do którego dowożone są dzieci z Kamionki Małej.

Według spisu z 1988 roku, w gminie Laskowa najwięcej osób posiadało wykształcenie podstawowe. Tego typu wykształceniem legitymowało się ponad 52,8% ogólnej liczby jej mieszkańców w wieku 15 lat i więcej.

Kamionka Mała na ogólną liczbę ludności 597 osób w wieku powyżej 15 lat posiada: 6 osób z wykształceniem pełnym wyższym, 52 osoby z niepełnym wyższym i licealnym, zasadniczą szkołę zawodową ukończyło 124 uczniów, podstawowe i niepełne średnie 352 uczniów¹⁶. Bez szkoły podstawowej na terenie wsi są 63 osoby. W porównaniu z innymi wsiami gminy Laskowej poziom wykształcenia społeczności w Kamionce Małej nie przedstawia się najlepiej. Zdecydowanie wyprzedzają ją takie wsie, jak: Laskowa, Ujanowice, Żmiąca, Jaworzna. Niepokojącym zjawiskiem społecznym jest wzrastająca liczba młodzieży, która nie kończy szkoły podstawowej. W latach 1999/2004 na terenie gminy Laskowa zorganizowano 2 gimnazja, do których dowożono autobusem szkolnym młodzież z okolicznych wsi. Naukę w tych gimnazjach pobierało 129 uczniów.

Młodzież w powiecie limanowskim w dalszym ciągu preferuje wykształcenie zasadnicze zawodowe. Wynika to m.in. z faktu, że inny typ szkolnictwa staje się coraz bardziej kosztowny, Rodziców nie stać na długoletnie kształcenie swoich dzieci. Powołanie zarówno szkół Wyższych w Nowym Sączu, jak i ośrodka zamiejscowego AGH z Krakowa w Limanowej zaowocuje absolwentami tych uczelni co przyczyni się niewątpliwie do podniesienia poziomu wykształcenia miejscowej ludności.

Głównym źródłem utrzymania mieszkańców Kamionki Małej jest rolnictwo. Mimo niezbyt korzystnych warunków glebowych, klimatycznych i ukształtowania terenu, z pracy w rolnictwie od roku 1978 utrzymuje się 3663 osoby, co stanowiło 58,6% ludności. Jednak na skutek migracji ludności liczba pracujących w rolnictwie od roku 1988 systematycznie spadała i w chwili obecnej, tj. 2003 roku, wyniosła 46,2%. Mała opłacalność produkcji, wzrost kosztów energii, spadek cen żywności,

¹⁶ Dane Urzędu Statystycznego w Limanowej. E. Korgól. *Kamionka Mała*, op.cit..., s. 102.

zmuszały rolników i rodziny zamieszkałe na wsi do poszukiwania pracy poza rolnictwem. Zaczęła więc systematycznie wzrastać liczba ludności pozarolniczej. W latach 1978–1988 wzrosła ona z 41,4% do 53,8% ogółu mieszkańców, czyli o 12,4 punktów. Proces ten z roku na rok się pogłębia. Zwiększa się areał ziemi, której nikt nie uprawia. Władze gminne pragnąc zachęcić inwestorów z zewnątrz rozpoczęły proces zmiany przeznaczenia gruntów rolnych. Z produkcji wyłączono 288 ha ziemi i przeznaczono te tereny na budownictwo mieszkaniowe, jak i usługi. Mała opłacalność produkcji rolnej spowodowała, iż w latach 90. XX wieku powierzchnia zasiewów i upraw zmniejszyła się o 4,4%. Na terenie wsi i gminy zanikła uprawa owsa i żyta. Wzrosła natomiast od roku 1982 uprawa pszenżyta, którego obszar zasiewu w 1987 roku wyniósł 38 ha, a w latach 90. XX wieku wzrósł czterokrotnie. Produkcja pięciu podstawowych zbóż odbywała się na obszarze 1406 ha, co stanowi 50,3% ogólnej powierzchni gruntów ornych. Średnie plony tych zbóż w roku 1988 wynosiły 23,5 q/ha¹⁷.

W Kamionce Małej pod koniec lat 90. najczęściej było rolników – 142, nauczycieli 10, kierowców 8, krawców 6, sprzątaczek 6, pracowników umysłowych 5, po 4 ślusarzy, murarzy i sprzedawców, a po 2 osoby pracowały jako: mechanik, kucharz, pielęgniarka. W porównaniu do innych wsi to Kamionka Mała w gminie Laskowa uplasowała się pod względem aktywności zawodowej na 3 miejscu, po Laskowej i Ujanowicach. Może to tylko pozytywnie świadczyć o aktywności jej mieszkańców w poszukiwaniu innego zajęcia niż rolnictwo. W latach 1990–2006 w Kamionce Małej dalszym ciągu dominowały małe obszarowo gospodarstwa, przeważnie o powierzchni 3 ha. W dalszym ciągu w sposób tradycyjny prowadzona jest uprawa zbóż, ziemniaków. W produkcji zwierzęcej dominuje opas bydła i świń. W latach 90. XX wieku nastąpiło dalsze usprzętowanie gospodarstw rolnych, co pociągnęło wzrost produkcji rolnej. Powstał nowy problem, a mianowicie trudności w sprzedaży wyprodukowanej żywności. Jej produkcja w małych ilościach stała się nieopłacalna, ponieważ do kraju zaczęto sprowadzać subsydiowaną żywność z Europy Zachodniej. Wiele ziemi poprzednio uprawianej obecnie w Kamionce Małej leży odłogiem. Młodzi opuszczają wieś w poszukiwaniu pracy lub żyją z rent rolniczych swych rodziców. Zmniejszyła się ilość osób na wsi, którzy utrzymują się z rolnictwa. Część społeczności w Kamionce Małej przeszła do pracy w poza rolniczych działach gospodarki narodowej. Podjęcie pracy poza rolnictwem przyczyniło się do zmiany stylu życia, który stał się bardziej zbliżony do życia w mieście. Miasto, tak jak w latach ubiegłych, w dalszym ciągu wyciąga najbardziej aktywnych

¹⁷ Ibidem.

młodych ludzi ze wsi, a na wsi pozostają ludzie starsi, którzy zajmują się uprawą swoich małych gospodarstw. Następuje proces starzenia się wsi.

Według danych z października 2000 roku, w Kamionce Małej zarejestrowanych w urzędzie gminy było 884 osób, 228 budynków, 165 gospodarstw rolnych o powierzchni powyżej 1 ha (bez lasu), 31 podatników posiadających sam las. Na terenie wsi od połowy lat 90. XX wieku pojawili się tzw. „działkowicze”, którzy dysponują gruntami o powierzchni mniejszej niż 1 ha. Tego typu działek na terenie wsi zarejestrowanych było w omawianym okresie – 104. Działki te na terenie Kamionki Małej powstają na skutek podziału ziemi uprawnej i przekwalifikowanie jej na działki budowlane. Właściciele tych działek z kolei sprzedają je mieszkańcom Krakowa i Śląska, którzy je zagospodarowują zgodnie ze swoimi możliwościami finansowymi. Jest to doskonała lokata kapitału. Wydaje się, iż proces ten w Kamionce Małej będzie się pogłębiał ze względu na jej niezbyt dużą odległość od Krakowa i walory krajoznawcze.

Należy z kolei zastanowić się nad perspektywą przebudowy rolnictwa na terenie wsi w niedalekiej przyszłości. Brak jest wolnego rynku obrotu ziemią, a więc nie powiększa się tą drogą wielkość gospodarstw rolnych. Te małe gospodarstwa w zasadzie zawsze dysponują następcami i nie są zagrożone likwidacją. Mieszkańcy wsi starają się połączyć pracę pozarolniczą z prowadzeniem swego gospodarstwa. Ułatwia sytuację zbudowana infrastruktura oraz fakt dysponowania przez mieszkańców wsi środkami technicznymi, które czynią pracę na roli o wiele lżejszą. W okresie kryzysu ekonomicznego gospodarstwa te pozwalają mieszkańcom wsi zabezpieczyć podstawowe potrzeby rodziny. Pozostaje jednak pytanie: czy wieś w istniejącej sytuacji ekonomicznej jest w stanie zaadoptować się do gospodarki rynkowej i obniżenia kosztów produkcji.

Ważnym problemem gminie Laskowa jest demografia. Świadczy o problemie starzenia się miejscowej ludności. W latach 1984–1988 w gminie zawarto 267 małżeństw¹⁸. W dziesięć lat później 58 małżeństw, a w 1999 tylko o jedno więcej¹⁹. Zarysowała się w latach 90. tendencja utrzymująca istniejący status. Ma to znaczący wpływ na przyrost naturalny. Liczba urodzeń żywych ma bezpośredni wpływ na przyrost naturalny. Mimo coraz to mniejszej umieralności, potrzebne jest pewne minimum urodzeń, aby utrzymać liczebność danej zbiorowości. W latach 1984–1988 na terenie gminy Laskowej urodziło się 715 dzieci, w tym 340 płci żeńskiej²⁰. W dziesięć lat później, tj. w roku 1998, urodziło się 148 dzieci, a w rok później liczba

¹⁸ Dane wg Narodowego Spisu Powszechnego z 1988 r.

¹⁹ Dane Urzędu Statystycznego w Limanowej.

²⁰ Dane wg Narodowego Spisu Powszechnego z 1988 r.

ta spadła do 137 dzieci²¹. Rozpoczął się niż demograficzny, który systematycznie od połowy lat 90. XX wieku na terenie wsi się pogłębia.

W samej Kamionce w roku 2002 urodziło się zaledwie 7 dzieci, zmarło 7 osób w wieku starszym, więc przyrost naturalny wyniósł 0. Widoczna jest także tendencja spadkowa, jeżeli chodzi o zgony, mimo iż opieka lekarska staje się z roku na rok coraz kosztowniejsza.

Ten negatywny skutek mógłby być zrównoważony przyrostem naturalnym, który jednak jak widać z powyższych rozważań pozostaje niemal na tym samym poziomie. Emigracja ze wsi obejmuje głównie ludzi młodych, którzy nie chcą zajmować się pracą na roli widząc szansę na łatwiejsze życie w miastach i za granicą. Skutkiem tego wieś traci najbardziej dynamiczny element swej zbiorowości. W chwili obecnej we wsi Kamionka Mała nie ma młodych gospodarzy, którzy by prowadzili swe gospodarstwa rolne i je modernizowali²².

Kolejnym problemem, który postaram się przeanalizować jest rynek pracy. W latach 90. pojawiło się nowe zjawisko społeczno-ekonomiczne, jakim jest bezrobocie. W okresie tzw. „socjalizmu realnego” każdy obywatel konstytucyjnie miał zagwarantowane prawo do pracy. Nie brano pod uwagę czynniki ekonomiczne, takie jak koszty, efektywność produkcji, jej cel i wskaźniki zatrudniania. Z chwilą przejścia na gospodarkę rynkową problem pracy i jej efektów stał się kategorią ekonomiczną. Wielkie zakłady przemysłowe w Krakowie i na Śląsku zaczęły masowo zwalniać tzw. chłoporobotników. Na wsi pojawiło się bezrobocie. W powiecie limanowskim, według danych Urzędu Statystycznego, w gospodarce narodowej w 1999 roku w działalności produkcyjnej zatrudnionych było 3,6 tys. osób: w budownictwie 0,8 tys. osób, handlu i naprawach 1,3 tys. osób, transporcie, składowaniu i łączności 0,8 tys. osób, pośrednictwie finansowym 0,4 tys. osób, administracji publicznej i obronie narodowej 0,9 tys. osób, edukacji 2,5 tys. osób, ochronie zdrowia i opiece socjalnej 1,8 tys. osób. Zarejestrowanych bezrobotnych w dniu 31 XII 1999 roku – 10,0 tys. osób. W liczbie tej kobiety stanowiły – 53,0%, natomiast młodzi ludzie kończący szkołę stanowili – 8,3%. Osób bez prawa do zasiłku z roku na rok przybywało: w 1995 roku było tych osób 41,8%, 1998 – 75,2%, 1999 – 71,1%. Ofert pracy w roku 1995 nie było żadnej, 1998 – 3 oferty, a w 1999 – 2 oferty. Liczba bezrobotnych zarejestrowanych na 1 ofertę pracy w roku 1998 wynosiła 2.798, a w roku 1999 wzrosła do 4,984. Stan bezrobocia na dzień 31 XII 1998 roku wyniósł 13,6%, a w 1999 – 15,8%. Przeciętne wynagrodzenie miesięczne brutto w gospodarce narodowej w powiecie limanowskim wynosiło 966,51 zł

²¹ Dane Urzędu Statystycznego w Limanowej.

²² Relacja mieszkanki wsi.

i 1337,73 zł w 1999 roku. W stosunku do przeciętnej płacy w województwie małopolskim wynosiło to 81,2%²³.

Według najnowszych danych, bezrobocie w powiecie limanowskim od grudnia 1999 roku do II kwartału roku 2002 ciągle jednak wzrastało. Jeżeli w grudniu 1999 bez pracy w powiecie pozostawało 9968 osób, to w analogicznym miesiącu roku 2000 liczba ta wynosiła 10 896 osób, aby wzrosnąć w grudniu 2001 do liczby 11 894 osób. Jednak od I kwartału 2002 roku bezrobocie stopniowo malało, aby osiągnąć w II kwartale 2002 roku liczbę 10 671 osób. Zresztą w drugim kwartale br. bezrobocie spadło we wszystkich powiatach Małopolski, z wyjątkiem powiatu tatrzańskiego gdzie zanotowano wzrost o 2,7%. W lipcu nastąpiło jednak w Małopolsce odwrócenie tej tendencji i bezrobocie ponownie zaczęło wzrastać. Głównym powodem zwiększenia się liczby bezrobotnych w tym okresie był napływ absolwentów. Szczególny wzrost bezrobocia zanotowano wśród studentów i uczniów kończących szkoły wyższe i licea ogólnokształcące. Bezrobotni absolwenci tych szkół stanowili w tym okresie 4,6% osób zarejestrowanych w województwie. Wskaźnik ten był nieznacznie wyższy do roku poprzedniego, ale w porównaniu do roku 2000 (5,9% bezrobotnych absolwentów) i 1999 (6,7% bezrobotnych absolwentów) sytuacja tej młodzieży na rynku pracy uległa małej poprawie. Najbardziej przykrym dla tej młodzieży jest fakt, iż gorąco była zachęcana przez czynniki rządowe i samorządowe do podnoszenia swych kwalifikacji poprzez zdobywanie wiedzy w szkołach bądź na studiach, a po ich zakończeniu zasilili szeregi bezrobotnych. Kolejny raz potwierdziła się teza, iż sam rynek nie jest w stanie sam rozwiązać tego typu problemu, jeśli nie towarzyszy mu przemyślana i należyście prowadzona polityka państwa. Brak rozwoju gospodarki, brak aktywności państwa w zwalczaniu bezrobocia to czynniki, które mają znaczący wpływ na losy tych młodych ludzi, którzy swój start życiowy zaczynają od zasilku. Dlatego z wielką uwagą należy śledzić opracowany program pracy subsydiowanej w ramach Programu Wojewódzkiego „Start Zawodowy”. Celem tego programu była pomoc młodym ludziom w podjęciu pierwszej pracy, zwiększeniu ich kompetencji zawodowych, a także udzielenie wsparcia pracodawcom z sektora małych i średnich przedsiębiorstw w celu zatrudnienia absolwentów. Gdy przeanalizujemy realizację wspomnianego programu to zauważymy, iż w ciągu I półrocza 2002 roku w porównaniu do pierwszej połowy roku poprzedniego liczba ofert pracy była większa o 20%. Większość propozycji pracy pochodziła od pracodawców z sektora prywatnego. W II kwartale 2002 roku do urzędów pracy regionu wpłynęło 9379 ofert pracy, tj. o 10% więcej niż w II kwartale roku poprzedniego. Jednak należy zwrócić

²³ Dane Urzędu Statystycznego w Limanowej.

uwagę, że spośród miejsc pracy zaoferowanych w II kwartale tego roku 24% stanowiły oferty pracy subsydiowanej, którą tracono po wyczerpaniu przeznaczonych na nią środków²⁴. Z przedstawionej analizy wynika wniosek, iż bez rozwoju gospodarczego absolwenci, którzy w tej chwili mają pracę, za rok znajdą się w szeregach bezrobotnych. Dlatego tak istotne znaczenie dla rozwoju Polski ma ożywienie gospodarcze i wzrost inwestycji. Może to tylko nastąpić tylko poprzez napływ obcego kapitału i aktywnej polityce państwa w dziedzinie gospodarczej. Gdy przeanalizujemy problemy demograficzne kraju to zauważyć można, iż w najbliższych latach największym problemem na rynku pracy będzie zwiększenie się liczby młodzieży z wyżu demograficznego z lat 80. Dlatego w zaistniałej sytuacji problemy zatrudnienia młodych ludzi stały się niezmiernie ważne w dalszej polityce gospodarczej państwa. Dalsze otwarcie gospodarki na rynki zewnętrzne, napływ nowych technologii, komputeryzacja i automatyzacja, a także zmiany w systemie zarządzania wymagać będą od nowych pracowników nowoczesnej wiedzy, większej dyspozycyjności, aktywności, mobilności, gotowości do podejmowania ryzyka, umiejętności dostosowywania się do ciągle zmieniających się warunków. Należało więc oczekiwać, iż w najbliższym czasie bez rozwoju gospodarczego sytuacja na rynku pracy się pogorszy i wzrośnie stopa bezrobocia. W tym też celu został uruchomiony **Program Aktywizacji Obszarów Wiejskich – Podkomponent Program Przekwalifikowań/Reorientacji**.

Program ten miał na celu przeciwdziałanie licznym problemom związanym z rynkiem pracy w odniesieniu do obszarów wiejskich. Szczególną uwagę w programie zwrócono na tworzenie miejsc pracy poza rolnictwem poprzez rozwój małej i średniej przedsiębiorczości oraz rozwój agroturystyki. W programie zwrócono uwagę na: przekwalifikowania pracowników, doradztwo, pożyczki i gwarancje kredytowe, inkubatory przedsiębiorczości. Przy trudnej dostępności kredytów na działalność gospodarczą i wysokich stopach procentowych trudno było wymagać od jednostek aktywnych społecznie większego zaangażowania w tworzeniu własnych małych firm, które dostarczą państwu dochodów z podatków, a ludziom zatrudnienie. Wieś w chwili obecnej potrzebuje znacznych środków finansowych nie tylko na budowę własnej infrastruktury, lecz także na budowę sieci usług turystycznych z różnymi propozycjami wypoczynku zarówno dla gości krajowych, jak i zagranicznych. Bez wsparcia finansowego ze strony państwa realizacja tego programu, moim zdaniem, nie miała szans powodzenia. Podobnie było także z programem drugim: **wspierania przedsiębiorczości i sektora małych i średnich przedsiębiorstw**.

²⁴ Dane Wojewódzkiego Urzędu Pracy.

Został on zainicjowany ze względu na znaczenie rozwoju przedsiębiorczości dla rynku pracy i prowadzenia własnej działalności gospodarczej. Działania takie ukierunkowane były na ludzi młodych wkraczających na rynek pracy. Wspieranie rozwijających się firm odbywać się miało według projektu poprzez udzielanie konsultacji. Miał być realizowany w latach 2002–2003 w wspomnianym wcześniej Małopolskim Programie dla Absolwentów „Start Zawodowy”.

Adresatami projektu byli absolwenci szkół ponadgimnazjalnych kończący naukę w roku 2002. Ramy czasowe realizacji programu to 1 czerwiec 2002 roku do 30 maja 2003 roku.

Jego efekty były jednak mizerne, bo wskaźnik bezrobocia nie uległ zmniejszeniu. Jedynym skutecznym środkiem, który może przyczynić się do spadku bezrobocia, jest rozwój gospodarczy, który przełoży się na powstanie nowych firm, a te z kolei dadzą nowe miejsca pracy. Duże nadzieje wiązano z wstąpieniem Polski do Unii Europejskiej w dniu 1 maja 2004 roku. Miano nadzieję, iż w niektórych krajach zachodnich zostaną utworzone rynki pracy, z których dynamiczni młodzi ludzie będą mogli skorzystać.

W gminie Laskowa na dzień 31 XII 1998 roku ogółem zarejestrowanych bezrobotnych było 462 osoby, w tym 232 kobiety i 39 absolwentów szkół. Zarejestrowanych w Urzędzie Pracy było 120 osób, zwolnionych z przyczyn zakładu pracy 20 osób.

W powiecie limanowskim w roku 1999 liczba bezrobotnych wynosiła 9968 osób. Z wyższym wykształceniem bez pracy pozostawało 94 osoby²⁵. W gminie Laskowej na dzień 1 I 2000 roku bezrobotnych zarejestrowanych ogółem było 471 osoby, w tym 433 kobiet. Pogłębiający się kryzys gospodarczy przyczynił się do tego, iż po raz pierwszy w historii gminy bez pracy znaleźli się ludzie z wyższym wykształceniem. Zdaniem władz gminy proces ten będzie się nasilał, ponieważ faktycznie pracy zarówno w państwowych, jak i prywatnych zakładach i przedsiębiorstwach zaczyna brakować. Te pierwsze zaczęły bankrutować, drugie borykają się z problemami finansowymi, bądź też ze sprzedażą swoich usług i towarów²⁶. Mieszkańców gminy z wykształceniem policealnym i średnim technicznym i zawodowym na listach bezrobotnych znalazło się w omawianym okresie 114 osoby, w tym kobiet 84, z średnim ogólnokształcącym zarejestrowanych było 25 osób, w tym kobiet 19. Największą liczbę stanowili ludzie z wykształceniem zasadniczym: 222 osoby, w tym 76 kobiet²⁷.

²⁵ Dane Urzędu Statystycznego w Limanowej.

²⁶ Dane Urzędu Gminy w Laskowej.

²⁷ Ibidem.

Największym jednak problemem nie jest fakt, iż w chwili obecnej brak jest pracy, ale iż brak jest perspektywy jej uzyskania. Część moich rozmówców zaczyna z „utęsknieniem” wspominać dawne czasy, gdy każdy, kto chciał uzyskiwał pracę. Najgorszą rzeczą jest to, iż z roku na rok wzrasta liczba ludzi młodych bez pracy. Młodzi ludzie kończąc szkołę, swoją karierę zawodową rozpoczynają rejestrując się jako bezrobotni w Powiatowym Urzędzie Pracy w Limanowej. Ma to bardzo destrukcyjny wpływ na życie młodego człowieka i pozostawia często głęboki ślad w jego psychice. Nie jest to element zachęcający do dalszej nauki czy pracy nad sobą w celu podniesienia swoich kwalifikacji.

Po zmianach administracyjnych nastąpił podział kompetencji między administracją państwową a samorządową. Wiele problemów zostało scedowane na samorządy, które z kolei pozbawione środków finansowych pozostają bezradne wobec problemów, które należy rozwiązywać na swoim terenie. Pozbawienie szczebla wojewódzkiego wpływu na pracę powiatowych urzędów pracy nie sprzyja do prowadzenia regionalnej polityki rynku pracy i powoduje zamykanie się powiatów w swych problemach, z którymi nie mogą sobie poradzić. Przypisanie bezrobotnych do powiatu, zmieniony system dystrybucji środków na aktywne programy rynku pracy powodują pogorszenie ochrony bezrobotnych i zmniejszenie ich szans na ponowne włączenie się w nurt pracy. Brak mieszkań jest ważnym czynnikiem ograniczającym migrację ludności w poszukiwaniu pracy. W warunkach Europy Zachodniej rozwój budownictwa komunalnego jest czynnikiem tworzenia nowych miejsc pracy i elementem sprzyjającym do rozwoju ekonomicznego środowiska, w którym rodzą się nowe inwestycje sprzyjające do zatrudnienia poszukujących pracy²⁸.

Mimo iż na terenie gminy Laskowej, a także wsi Kamionki Małej, brak jest rozwiniętej sieci usług, takich jak: krawiectwo, kowalstwo, ślusarstwo, naprawa sprzętu gospodarstwa domowego, radiowego, telewizyjnego, bazy noclegowej, która byłaby tania i powszechnie dostępna, to punkty te nie powstają na terenie wsi. Wydaje się, że barierą są koszty jej uruchomienia, brak należytego przygotowania zawodowego u młodzieży w zawodach, które mogą w przyszłości zaspakajać istniejące potrzeby mieszkańców wsi.

Giną tradycyjne zawody, takie jak kowalstwo (miejscowy kowal Piotrek od lat nie ma następcy), mimo iż mają wiekową tradycję we wsi. Nawet takie zawody w chwili obecnej, jak tynkarz, murarz, cieśla, stolarz, hydraulik, które miały tradycję we wsi, zaczynają zanikać. Przyczyna tkwi w tym, iż rozwój budownictwa został

²⁸ J. Strojny, *Sytuacja na rynku pracy województwa małopolskiego*, „Krakowskie Studia Małopolskie” 2002, nr 6.

zahamowany. W roku 1999 w gminie Laskowej wydano 3 zezwolenia dotyczące budowy domu w Kamionce Małej. Domy wybudowane w latach 80. i te z lat 70. wymagają remontu i podniesienia standardu. W całej gminie Laskowej w roku 1998 wybudowano 19 domków jednorodzinnych, w roku następnym oddano do użytku 13 domków²⁹. Jednak mimo istniejącego kryzysu, pojawiają się chętni do podjęcia trudu inwestycyjnego i zaczyna się ponownie rozwijać budownictwo. Jest to oznaka, iż mieszkańcy wsi wiążą swe nadzieje ze swym miejscem urodzenia i zamieszkania.

Na terenie gminy Laskowej w roku 1998 istniało 303 podmioty gospodarki narodowej. Sektor publiczny stanowił 11 podmiotów, w roku następnym przybyło dodatkowo 3 podmioty, sektor prywatny stanowił w 1998 – 292 podmioty, a w roku następnym zmalał do 286 podmiotów, zakłady osób fizycznych stanowiły w 1998 – 260 producentów, w roku następnym zmalał do 254 podmiotów. W roku 2000 w gminie Laskowej spółek prawa handlowego zarejestrowanych było – 1 spółdzielnia, 3 stowarzyszenia i 5 organizacji³⁰.

Motorem rozwoju gminy i wsi Kamionka Mała może być turystyka. Przepiękne krajobrazy, bogata flora i fauna spełniają istotny element w przyciągnięciu turystów ze Śląska i Krakowa. W latach 70. prowadzono na szeroką skalę agitację na rzecz turystyki. Ta dziedzina gospodarki narodowej miała być główną siłą przeobrażającą te tereny. Jednak nie osiągnięto zamierzonego celu. Jeśli spojrzymy na ten problem z perspektywy czasu, to np. w gminie Laskowej w roku 1999 istniało 6 obiektów turystycznych – 1 hotelik oraz 5 noclegowych obiektów, które łącznie dysponowały 106 łózkami. Gminę Laskową odwiedziło w roku 1999 – 427 turystów krajowych. Nie przybył ani jeden turysta zagraniczny. Zbudowany pod koniec lat 90. XX wieku wyciąg narciarski przez kapitał prywatny zaktywizował ruch turystyczny w Laskowej. Podobnej inwestycji może w przyszłości doczeka się także i Kamionka Mała, bo stoków do ich budowy tutaj nie brakuje.

Mieszkańcy Kamionki Małej uważają, iż przyszłość ich wsi to nie tradycyjne rolnictwo, lecz sadownictwo i rozwój turystyki w formie pensjonatów lub agroturystyki. Mają nadzieję, iż po zbudowaniu dobrej infrastruktury zjawia się turysty. Wówczas mieszkańcy znajdą pracę na wsi w sferze różnego typu usług. Budowa kanalizacji i oczyszczalni ścieków podniesie warunki życia wielu mieszkańców wsi. Zbudowana sieć gazowa, która na terenie wsi istnieje, nie jest przez wszystkich mieszkańców wykorzystana. Bariereą stanowią wysokie ceny gazu, jak i ich przyłącza. Te pierwsze oczekiwane zmiany, jak i środki finansowe z Unii Europejskiej

²⁹ Dane Urzędu Statystycznego w Limanowej.

³⁰ Ibidem.

zostały uruchomione w programie SAPARD. Po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej problem ten został nasilony, mimo iż mieszkańcy Kamionki Małej w referendum ogólnopolskim wypowiedzieli się przeciwko Unii. Pozostaje tylko problem, czy władze lokalne będą wstanie opracować takie programy, które znajdą uznanie, a opracowane programy biznesowe będą mogły być zrealizowane na terenie gminy. Istnieje więc ogromna szansa dalszej modernizacji tych terenów, a uzależniona jest od wiedzy i przedsiębiorczości władz lokalnych. Wybrani przygotowani merytorycznie radni będą mieli istotny wpływ na dalszy rozwój ekonomiczny i kulturalny gminy. Mamy więc przed sobą proces głębokich zmian strukturalnych, które należy przeprowadzić na terenie gminy. O konieczności tzw. wielofunkcyjnego rozwoju terenów wiejskich mówi się od wielu lat na Zachodzie i podejmuje w tej dziedzinie liczne przedsięwzięcia o charakterze prawnym i administracyjnym, które pozwolą stworzyć nowe miejsca pracy dla jej mieszkańców. Koncepcja zrównoważonego rozwoju (*sustainable development*, *Haltbare Entwicklung*) rozwijana jest w krajach Europy Zachodniej szczególnie intensywnie od lat osiemdziesiątych. To wyzwolona przedsiębiorczość na wsi może wpływać na kierunki jej rozwoju. Te z kolei zdeterminowane mogą zostać przez takie czynniki, jak: położenie gminy, historycznie ukształtowaną strukturę gospodarki, rangę i charakter rolnictwa w rozwoju regionu, stan infrastruktury, sytuację demograficzną w gminie i poziom bezrobocia, strukturę społeczno zawodową, stosunki własności i zasoby kapitału, sprawność instytucji wiejskich, postawy społeczne, a zwłaszcza skłonności do przedsiębiorczości³¹. Jedną z form, które mogą przyczynić się do zaktywizowania tego terenu, może być turystyka. W ramach turystyki wyróżnia się następujące formy: turystyka wiejska, agroturystyka – turystyka w gospodarstwach rolnych, eko-agroturystyka – turystyka w gospodarstwach produkujących żywność metodami ekologicznymi, ekoturystyka – turystyka na terenach na obszarach chronionych³². Główne założenia zrównoważonego rozwoju turystyki można ująć następująco: ochrona środowiska, a przy tym racjonalne jej wykorzystanie dla potrzeb żyjącego tam stale człowieka, jak i tego, który przyjedzie tam wypoczywać z miasta. Wypoczywając w tym środowisku przyrodniczo-kulturowym daje się możliwość miejscowej ludności stworzyć taką sferę usług, która zaspokoi potrzeby przybyłego turysty zarówno pod względem ekonomicznym, jak

³¹ J. Żmija, *Przedsiębiorczość jako forma aktywizacji terenów wiejskich*, [w:] *Agrobiznes a rozwój wsi i rolnictwa w warunkach przygotowań do przystąpienia Polski do Unii Europejskiej*, (red.) S. Urban, Wrocław 2000.

³² R. Kisiel, R. Białbrzeska, R. Marks, *Rola i miejsce agroturystyki w ekorozwoju wsi*, VII Kongres SERiA, t. II, z. 2, Warszawa–Poznań–Zamość 2000.

i kulturowym. Dobrym przykładem dla nas mogą być doświadczenia farmerów austriackich, niemieckich w Bawarii, szwajcarskich czy też angielskich, gdzie na farmie serdecznie wita się gości organizując dla nich szereg usług od zakwaterowania począwszy, wyżywienia, prezentacji życia zwierząt na wsi ich potrzeb, jak i też cyklu produkcji żywności. Występują też i bardziej specjalistyczne usługi, takie jak: hipnoterapia, wypożyczanie koni do jazdy pod wierzch, organizowanie polowań, udostępnienie terenów na swych gospodarstwach do organizowania pikników czy pól golfowych i campingowych. Aby chcieć realizować tego typu działalność to potrzeba dysponować takimi atrybutami, jak: pięknem krajobrazu, ciekawą fauną i florą, czystym powietrzem, dobrą infrastrukturą, kulturą osobistą jej mieszkańców jak i znajomością historii swego regionu, gminy, wsi. Jednak napotykamy na tym terenie problemy, które nazwałbym „zaszłością historyczną”. Składa się na nie przeludnienie agrarne, jak i istniejące na terenie wsi bezrobocie. Dlatego jest słuszna teza, że „gospodarczy, społeczny i cywilizacyjny rozwój Małopolski nie jest możliwy bez głębokiego przeobrażenia wsi, gdzie mieszka ponad połowa ludności regionu i gdzie tkwi najtrudniejszy z regionalnych problemów: przeludnienie agrarne i ukryte w rolnictwie bezrobocie”³³. Dostrzegając zaistniałe trudności, władze Polski Niepodległej doprowadziły we wrześniu 1994 roku do opracowania nowego programu polityki rolnej. W jego opracowaniu uczestniczyli wojewodowie i przewodniczący sejmików samorządowych 9 województw, a także pracownicy naukowcy regionu. W programie tym sformułowano siedem celów strategicznych dla wsi i rolnictwa: tworzenie nowych miejsc pracy, rozwój infrastruktury technicznej, instytucji rynku rolnego, przystosowanie rolnictwa do wymogów UE oraz podniesienie jego efektywności, rozwój systemu edukacji i stymulowanie zmian struktury społecznej wsi, ochrona walorów przyrodniczych i kulturowych regionu oraz dostosowanie służb fitosanitarnych i weterynaryjnych do wymogów UE³⁴. W polityce regionalnej znaczącą rolę do spełnienia mają małe miasta o charakterze lokalnym. Tutaj, według programu ma następować lokalizacja inwestycji przemysłowych i usług, a także pobliskie miasto ma stanowić ośrodek rozwoju obszarów wiejskich, gdzie mają powstawać hurtownie, giełdy lokalne, banki spółdzielcze, lokalne rynki rolne, szkolnictwo średnie i wyższe itd. Więc znaczącą rolę w rozwoju gminy Laskowej i wsi Kamionki Małej ma odegrać w niedalekiej przyszłości mia-

³³ S. Moskał, *Wielofunkcyjny rozwój terenów wiejskich w Polsce i Unii Europejskiej – Studium przypadku: Małopolski program rozwoju wsi i rolnictwa*, [w:] *Podstawy integracji europejskiej w aspekcie rozwoju obszarów wiejskich*, (red.) J. Kania, cz. I, Kraków 1998.

³⁴ D. Koreleski, *Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich w województwie małopolskim*, „Krakowskie Studia Małopolskie” 2001, nr 5, s. 155.

sto powiatowe Limanowa, a także znajdujące się w pobliżu takie ośrodki miejskie, jak: Bochnia, Brzesko czy Nowy Sącz. Miasta te w perspektywie czasu poprzez swój dynamiczny rozwój zaczęły wchłaniać nie tylko istniejącą na swym terytorium nadwyżkę siły roboczej, lecz także z sąsiednich powiatów. Także przystąpienie Polski do Unii Europejskiej pozwoli na częściową emigrację zarobkową dla najbardziej aktywnych członków społeczności lokalnej, którzy po powrocie do swoich rodzinnych stron będą inwestować zarobione środki finansowe tak jak to czynili i czynią obecnie mieszkańcy innych regionów Polski. W świetle doświadczeń można wyróżnić pięć kryteriów, które warunkują osiągnięcie zrównoważonego rozwoju w rolnictwie na obszarach wiejskich. Te kryteria to: ekologiczne – zachowanie bazy zasobów naturalnych, społeczno-ekonomiczne – to opłacalność produkcji i sprawiedliwe wynagradzanie za włożoną pracę, produkcyjne – wytworzenie wystarczającej ilości żywności, budżetowe – korzystanie z odpowiednich ilości państwowych [publicznych] wydatków, polityczne – zachowanie politycznego poparcia danej społeczności³⁵. Wszystkie te wymienione formy mają przed sobą główny cel, a mianowicie odniesienie sukcesu lokalnego. Jednak chcąc osiągnąć sukces muszą być opracowane plany rozwoju regionu, a następnie poszczególnych ośrodków lokalnych, jakim jest powiat i następnie gmina. Zgodnie z nową filozofią rozwoju, modernizacja rolnictwa, jak i ośrodków wiejskich i miejskich w Polsce powinna być prowadzona równolegle. Władze państwowe winne opracować główne założenia polityki modernizacji rolnictwa i rozwoju wielofunkcyjnego wsi. Politykę łagodzenia skutków bezrobocia, zabezpieczenia socjalnego ludności rolniczej, rozwoju nowoczesnych form kształcenia, oświaty, ochrony środowiska czy budowy głównych elementów infrastruktury, jak autostrady, lotniska, zapory wodne itp. Do władz regionalnych należeć powinno opracowanie już szczegółowego programu przestrzennego zagospodarowania i rozwoju swego regionu, ochrony środowiska i zabytków kultury, programu walki z bezrobociem, budowa infrastruktury i łagodzenia skutków bezrobocia. Władze powiatowe z kolei na swoim terytorium w oparciu o programy przestrzennego zagospodarowania poszczególnych gmin powinny dopracować się programu wielofunkcyjnego rozwoju swego powiatu. W rozwoju gminy, jak i w opracowaniu jej programu, prócz radnych i administracji gminnej ważną rolę do spełnienia mają nie doceniane do tej pory rady sołeckie. To sołtysi często w poszczególnych wsiach przyczyniali się do rozwoju swojej wsi. Ważną rolę w rozwoju Kamionki Małej odegrali miejscowi sołtysi. Funkcję tę w Kamionce Małej od 1945 roku w kolejności pełnili: Jan Rosiek, Piotr Krawiec, Józef Stach, Stach Orzeł, Stanisław Filipek, Stefan Orzeł, Jan Stach,

³⁵ Ibidem, s. 157.

Stefan Kołodziej, Zofia Stach, która także została wybrana do Rady Gminy w Laszkowej.

Kamionkę Małą, będącą typową wsią rolniczą w powiecie limanowskim, dotknęły wszystkie procesy, jakie w Polsce zachodziły w okresie transformacji ustrojowej. Pojawiło się zarówno bezrobocie, jak i kryzys gospodarstw rolnych, a dawna produkcja rolna, hodowlana i ogrodnicza została zahamowana. Pola uprawiane stały się ugorami. Tylko niektórzy gospodarze w dalszym ciągu starają się podtrzymywać produkcję w swoich gospodarstwach, mimo że jest nie opłacalna z punktu widzenia ekonomicznego. Znaczną część ziemi poprzednio uprawianej przeznaczono pod zalesienie. Podobnych gospodarstw na terenie wsi pojawia się coraz więcej. Już na pewno nie będzie powrotu do lat poprzednich, gdzie rolnictwo było podstawą egzystencji jej mieszkańców. Nastąpiły zmiany w obyczajach i kulturze życia codziennego. Problem ten może być przedmiotem dalszych badań naukowych.